

Taaldozen

Inleiding

Er is veel Montessori-materiaal op het gebied van Taal. Het mooie ervan is dat die materialen allemaal verband houden met elkaar; dat ze elkaar aanvullen en versterken. Belangrijk is dat *op tijd* begonnen wordt met het aanbieden ervan. En daar wringt eigenlijk direct al de schoen.

Maria Montessori zegt dat ervaring haar geleerd heeft dat kinderen moeiteloos leren lezen *als ze vier jaar zijn*, nadat ze – met hulp van haar materiaal – hebben leren schrijven.

Schuurpapieren Letters

Grote Letterdoos

Kleine Letterdoos Blauw

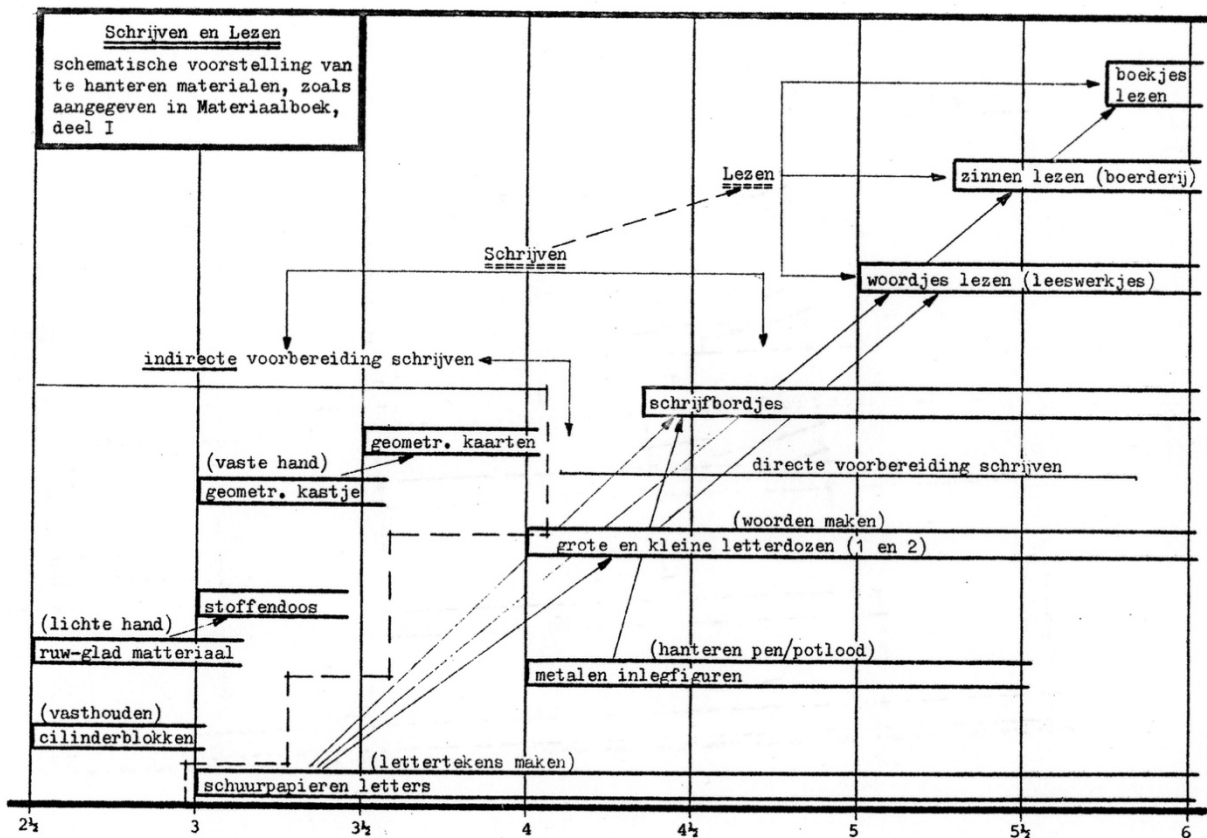
Kleine Letterdoos Rood

Dat schrijven gaat met *Schuurpapieren Letters*, de grote en de kleine *Letterdozen* en materiaal dat – indirect – het *hanteren van het schrijfgerei* voorbereid.

Het schema (van de hand van Carel Boerlijst) op de volgende bladzijde geeft die indirecte voorbereiding aan:

Schrijfgerei vasthouden
Lichte hand
Vaste hand

Knopjes van de Cilinders in de Cilinderblokken
Ruw Gladmateriaal en de Stoffendoos
Geometrisch Kastje en Geometrische Kaarten

Waarom wringt daar dan de schoen? Omdat kinderen *laat* aan de onderbouw van de basisschool beginnen. Op vierjarige leeftijd. Dat was ooit een jaar eerder, maar toen het kleuteronderwijs bij de wet geregeld werd in 1956 werd dat vier jaar. Ik ben bang dat daar weinig pedagogische kennis bij om de hoek kwam kijken. Eerder economische kennis: het moest niet te duur worden.

Het plaatste de Nederlandse Montessorischolen wel voor problemen. Een kind dat op vierjarige leeftijd aan de cilinderblokken begint doet dat in feite later dan het optimale moment. En het begint dus ook later dan wenselijk is aan het letters voelen. En dat gaat zo door.

In de jaren tachtig van de vorige eeuw hadden we de zaakjes onderwijskundig trouwens beter voor elkaar dan nu in het Montessori-onderwijs. Er was een landelijke **pedagogische medewerker**. Daar kon je problemen aan voorleggen en dan werd er gezocht naar oplossingen. Ik leidde in die tijd een werkgroep namens die pedagogische medewerker die zich bezighield met het formuleren van een **Raamleerplan** voor de Nieuwe **Basisschool** die toen aan het ontstaan was.

De leden van de leerplangroep bespraken ook hoe in die nieuwe basisschool het lezen zou moeten worden aangeleerd. Tja, die vierjarige lezer, dat was iets uit de oude doos; zo ging dat met het moderne kind van tegenwoordig niet meer, dachten de deelnemers. Nou kwam ik in die tijd nog wel eens in Montessorischolen buiten Nederland en ik had de sterke indruk dat het daar om een ander soort moderne kinderen ging dan in ons land. Mijn eigen dochter thuis was toen in de leeftijd van leren schrijven en lezen volgens de Montessori-opvatting. Ik dacht: Ik koop eens wat Montessori-materiaal. Eens kijken tot watvoor resultaat we komen. En het waren de resultaten waarover ik las in het Montessoriboek *De Methode*.

Ik had weinig tot geen praktische ervaring met vierjarige Montessoriaantjes. Ik wist dat schrijven voor lezen kwam. Schrijven met de **losse letters van het alfabet in letterdozen**. Letters die daarvoor met behulp van de **schuurpapieren letters** waren aangeleerd. Je hebt de **grote en de kleinere letterdozen**. Eerst kun je die woorden die je met de klanken neerlegt nog niet teruglezen. Daarna wel. Dat wil zeggen je eigen-gelegde woorden. En tenslotte ook wat anderen geschreven hadden. Dan is het lezen. Ik had in die tijd een bovenbouw waar ik van verschillende gewervelde diersoorten een voorbeeld had.

Een vis, een konijntje als zoogdier, een schildpad als reptiel, een kikker als amfibie (van kikkervisje tot kikker en dan vrijlaten) en als vogels een paar zebra-vinkjes in een volière. Door de week verzorgden de kinderen de dieren, maar op zondag ging ik ze voeren en mijn dochter ging dan vaak mee. Aan het eind van de straat waar de school staat gingen we altijd rechtsaf op weg naar huis. En ons huis in Maastricht staat in een straat die richting Luik in België gaat. Op een dag zij ze. "Papa, Luik is linksaf." Toen wist ik dat ze ook woorden die anderen gemaakt hadden lezen kon.

In die tijd was het afnemen van *leestests* ferm in de mode. Ik nam een tekstje dat mijn dochttertje thuis gelezen had mee op een cassetterecorder naar mijn Leerplangroep en vroeg de deelnemers om de leerling te scoren met de *Brus één – minuuttest (EMT)*. We kwamen uit op het niveau van een achtjarige. Niet gek voor iemand van vier. Ik had hiermee natuurlijk niet bewezen dat alle vierjarigen inmiddels een volgende stap – maar dan in achterwaartse richting – op hun evolutionaire weg gezet hadden. Maar dat van die oude doos was wel wat genuanceerd.

We horen tegenwoordig vaak dat het peil van begrijpend lezen in ons mooie land erop achteruit gaat. Dat kan mede liggen aan de wat lage verwachtingen die we van kinderen hebben. Ik ken het geval van een jongen die vier jaar werd en naar de Montessorischool mocht. Hij zei tegen zijn juf dat hij graag wilde leren lezen. Dat kon pas als hij vijf was zei juf. De ouwe doos revisited.

We moeten overigens niet de conclusie trekken dat als de gevoelige leeftijd ervoor omstreeks het vierde jaar – voorbij is, de Montessoriwerkwijze niet meer bruikbaar zou zijn. In *Van Kind tot Mens* schrijft Abs Joosten, de bewerker van het boek: *De Italiaanse Nationale Unie voor het bestrijden van Analfabetisme* vroeg Maria Montessori om een brochure te schrijven, die werd uitgegeven in Rome in 1951. De titel was *Introductie tot een werkwijze om volwassenen te leren schrijven en lezen*. Deze werkwijze wordt in Italië nog steeds toegepast.

Aanbieding

Voor Maria Montessori waren de Taaldozen een belangrijke schakel in het leesonderwijs. Ook in de tijd dat ik zelf werd opgeleid tot Montessorileider en ik daarna in een middenbouwgroep met kinderen met dit materiaal werkte, was vrij in het algemeen de opvatting in Nederland dat de verwerking van de taaldozen zou moeten bestaan uit het *opschrijven* van de stroken die je uitgevoerd en daarna gelegd had. Dat staat - bij nader inzien - op gespannen voet met wat Montessori daar zelf van vond. Ze schrijft over de Taaldozen in *Van Kind tot Mens*.

“De kleine taalkundige leeskaartjes zijn kort, gemakkelijk en duidelijk en tegelijkertijd boeiend, in het bijzonder wanneer ze vergezeld gaan van bewegingsactiviteiten, niet alleen van de hand, maar van het gehele lichaam. Deze actieve grammaticale leesoefeningen leiden tot een ontwikkeling van handelingen en spelletjes, die een steun zijn bij de taalverkenning, dat wil zeggen van die vormen van zelfexpressie, die reeds onbewust waren verworven. *De verkenning van de reeds verworven taal* wordt, nu het kind er bewust mee geconfronteerd wordt, uitgevoerd door aantrekkelijke, praktische, met lezen verbonden oefeningen.

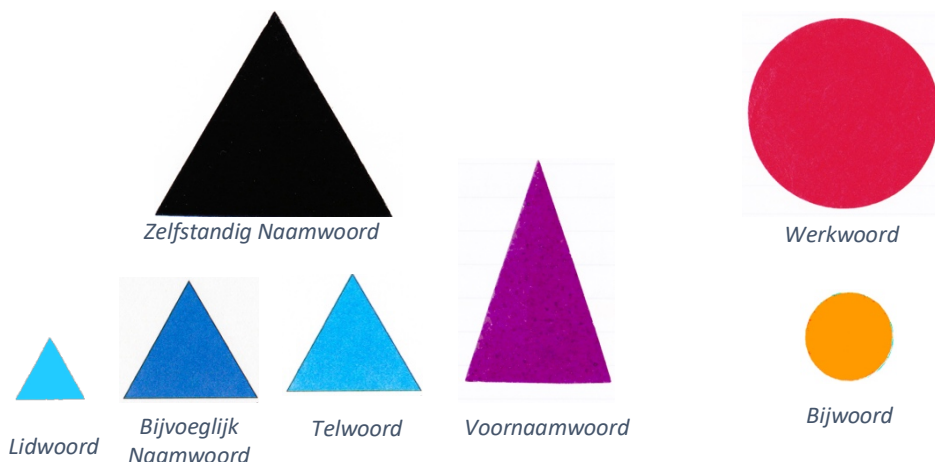
Daar men met de ogen leest, worden de zinnen in tamelijk groot schrift geschreven op kaartjes met verschillende heldere kleuren om ze aantrekkelijker te maken. Dit vergemakkelijkt niet alleen het lezen, maar maakt ook het onderscheid tussen de verschillende woordsoorten duidelijk.”

Het gaat dus niet over uitvoeren, opschrijven en klaar. Maar over uitvoeren en herhalen en op die manier de reeds verworven taal verkennen. Daarom zijn de stroken ook niet genummerd. Je kunt er zo vaak en zo lang als je wilt aan werken. Herhalen van wat er staat op een actieve en aantrekkelijke manier. Daar komen grammaticale termen bij te pas. Net zoals je als de in de onderbouw met de geometrische lichamen werkt er ook de namen van leert: bol, piramide, kubus enzovoort. Maar ze zijn geen onderwijsdoel. Ze hebben een naam en daarom worden ze benoemd. Zelfstandig Naamwoord, Werkwoord enzovoort. Maar het gaat om hun functie in de zin.

Het gaat dus om doen wat er staat en al doende de functie van woordsoorten in een zin verkennen. Zo begint de aanbieding van de *Taalsymbolen* ook. Ik leerde die aanbieding van Mario Montessori senior, ergens in het begin van de zestiger jaren van de vorige eeuw in Amsterdam. Mario ging uit van twee geometrische lichamen: De vierzijdige piramide en de bol. De piramide staat voor het *statische* in de zin, de bol voor het *dynamische*. Later is dit materiaal voor de taal iets gemodificeerd door de piramide zwart te maken en de bol rood.

Zo worden de geometrische lichamen het uitgangspunt voor de taalsymbolen: Bij het statische Zelfstandig Naamwoord horen Lidwoord, Bijvoeglijk Naamwoord, Telwoord en Voornaamwoord. Bij het dynamische Werkwoord hoort het Bijwoord. Voorzetsel, Tussenwerpsel en Voegwoord verbinden de zinsdelen.

Even voor alle zekerheid: Het Voorzetsel heeft de vorm van een *Maantje* en het *Tussenwerpsel* heeft de vorm van een Sleutelgat. Aldus ook hier Mario Montessori Senior. Er is nog een tweede opmerking die ik in dit verband graag wil maken. Statisch, dat is *kantelen*. Dynamisch dat is *rollen*. Het is dus logisch dat je die twee lichamen in drie dimensionale vorm hebt. De *vierzijdige piramide* en de *bol*, om het onderscheid statisch en dynamisch duidelijk te maken. Al die andere taalsymbolen die je ook wel eens in drie dimensies ziet: Ik zou mijn geld op zak houden. Dat voegt niks toe aan de begripsvorming. Hoogstens vertroebelt dit het begrip. We moeten voorzichtig zijn met het aanbieden van overbodigheden.

Overbodig materiaal

Vuldozen en Standaarddozen

Maria Montessori schrijft in *Zelfopvoeding Deel 2*: "Mijn grammatica heeft niet de vorm van een boek. De namen die het kind bij voorwerpen legde zodra hij ze lezen kan zijn geschreven op kaartjes. Zo zijn ook alle woorden die tot de verschillende woordsoorten behoren op kaartjes geschreven. De kaartjes zijn allemaal even groot (5 x 3½ cm) en hebben verschillende kleuren

Lidwoord	Beige
Zelfstandig Naamwoord	Zwart
Bijvoeglijk Naamwoord	Bruin
Telwoord	Grijs
Werkwoord	Rood
Voorzetsel	Paars
Bijwoord	Roze
Voornaamwoord	Groen
Voegwoord	Geel
Tussenwerpsel	Blauw

Deze kaartjes worden bewaard in tien soorten dozen die we **Vuldozen** noemen. In de vuldozen zitten behalve de *kleine gekleurde kaartjes* vaak ook *stroken met zinnen*. Die zinnen kunnen met de kaartjes gelegd worden.

Naam van de doos	Aantal vuldozen	Kleur van de doos
Lidwoord en Zelfstandig Naamwoord	A t/m D	Beige en Zwart
Bijvoeglijk Naamwoord	A t/m G	Bruin
Telwoord	1 doos	Grijs
Werkwoord	A t/m F	Rood
Voorzetsel	A t/m D	Paars
Bijwoord	A t/m C	Roze
Voornaamwoord	A t/m E	Groen
Voegwoord	A t/m C	Geel
Tussenwerpsel	A t/m C	Blauw

Vuldozen

Er staan ook negen **Standaarddozen** in de **Taalkast** die elk een aantal vakjes hebben voor de kleine kaartjes en een langwerpige vak voor de stroken als die in de doos zitten. De opbouw van de standaarddozen is zo:

Naam van de doos	Aantal Vakjes	Kleur
Lidwoord en Zelfstandig Naamwoord	2	Beige en Zwart
Bijvoeglijk Naamwoord	3	Bruin
Telwoord	4	Grijs
Werkwoord	5	Rood
Voorzetsel	6	Paars
Bijwoord	7	Roze
Voornaamwoord	8	Groen
Voegwoord	9	Geel
Tussenwerpsel	10	Blauw

Standaarddozen

Als een kind met een taaldoos gaat werken dan haalt het een **Standaarddoos** uit de **Taalkast** en vult die Standaarddoos met de kaartjes en stroken uit een **Vuldoos**. In de Nederlandse versie van de Taaldozen wordt onderscheid gemaakt tussen **aanbiedingsdozen** en **leesdozen**. In de handleiding *Montessori Taalmateriaal* uit 2001 wordt het me niet helemaal duidelijk waaruit dit onderscheid bestaat. Ik volg in dit artikel de indeling van Maria Montessori, die dit onderscheid niet maakt. Voor Maria Montessori zijn **alle taaldozen** eigenlijk **leesdozen**. Uitvoeren wat je doet en de zinnen herhalen zo vaak als je wilt. En *niet* alles opschrijven wat je doet. In het boek *Montessori Taalmateriaal* is een aantal onderdelen uit de oorspronkelijke tekst van de taaldozen niet meer opgenomen.

Taalsymbolen bij de Taaldozen

Toen ik aan de Amsterdamse Kweekschool werd opgeleid voor het Montessori-diploma legden we boven de kleine kaartjes uit de vuldozen geen taalsymbolen. In 1962 – bij Mario Montessori Senior – deden we dat wel. Toen ik de Engelse tekst van *Advanced Method part II* (Zelfopvoeding 2) bewerkte heb ik dat in die uitgave toegevoegd in nauw overleg met het Pedagogisch Comité van de AMI. En vervolgens in de Nederlandse uitgave ook. Ik volg hier een stukje van de tekst als voorbeeld van hoe het aanbieden van een vuldoos met de standaarddoos en de taalsymbolen gaat.

Taaldozen aanbieden Voorbeeld: Voorzetsel

Plaats het prisma onder de cilinder

Plaats het prisma op de cilinder

Materiaal: Vuldoos VI A van het Voorzetsel
Standaarddoos van het Voorzetsel
Taalsymbolendoos met tien Taalsymbolen
Voorwerpen die de kinderen al kennen
Nieuwe Voorwerpen

Eerste Taalsymbolendoos

Vuldoos VI A bestaat uit kleine kaartjes voor de *Lidwoorden* (beige), *Zelfstandige Naamwoorden* (zwart) *Bijvoeglijke Naamwoorden* (bruin), *Telwoorden* (grijs), *Werkwoorden* (rood) en *Voorzetsels* (paars).

De standaarddoos heeft zes vakjes. In de vakjes staan de namen van de woordsoorten die in deze doos aan de orde komen. Er is een vak voor de stroken met zinnen die uitgevoerd worden.

Geef een lesje met het taalsymbool van het Voorzetsel.

Het kind moet de zinnen die op de stroken staan lezen, de handelingen die op een strook staat moet hij uitvoeren en dan de zin neerleggen met de kleine kaartjes. Vervolgens legt hij de taalsymbolen boven de kleine kaartjes. Dan leest het kind de tweede zin en voert de tweede handeling. Tenslotte wisselt het de kaartjes van het voorzetsel.

Een voorbeeld:

Op een strook staat: plaats het prisma onder de cilinder
plaats het prisma op de cilinder

Het kind haalt het mandje met de **Geometrische Lichamen**.

Het zet het **Vierzijdige Blauwe Prisma** op tafel en zet de **Blauwe Cilinder** erop.

Het kind legt neer:

Plaats het prisma onder de cilinder

Dan verwisselt het de geometrische lichamen:
Daarna verandert het de zin:

Plaats het prisma op de cilinder

“De symbolen blijven liggen. Dat laat zien wat de kracht van het voorzetsel is. Een woordje kan de zin helemaal van karakter doen veranderen. Het kind voert de handelingen aan zijn tafeltje uit en maakt of verandert daarna de zinnen met de kaartjes. In de zinnen die ik heb voorbereid zijn de voorzetsels of synoniemen of elkaars tegengesteld.” Schrijft Maria Montessori.

Opdrachten en Proeven

Voorbeeld: Bijvoeglijk Naamwoord

Over de Taaldozen en de Opdrachten schrijft Maria Montessori in *Zelfopvoeding 2*: “Het zijn twee verschillende soorten oefeningen die we uitvoeren met de bakjes met *opdrachtkaarten*. De *opdrachten* eisen activiteit van de lerares en ook van de

kinderen. De lerares legt de groep uit wat het woord betekent en vaak gaat dit samen met een praktische interpretatie. Deze *uitleg* wordt gevolgd door *oefeningen* door de kinderen zelf, die uitvoeren wat ze lezen op de opdrachtkaarten. Op dezelfde manier als hoe het lezen begon in het *Huis van de Kinderen*. Op die kaarten staan de woorden die de lerares zojuist heeft aangeboden. Toen ik ermee experimenteerde gaf ik de *groepsles* direct na de *stilteles*. Niet alle kinderen hoeven aan die les mee te doen. Meestal zijn het er maar een paar, soms is het er maar een. Maar een andere keer doen bijna alle kinderen weer mee.

Als er de mogelijkheid toe bestaat dan worden de lessen met de opdrachten in een aparte ruimte gegeven zodat de kinderen die niet meedoen verder kunnen gaan met het werk waarmee ze bezig zijn in het groepslokaal. De opdrachten kunnen ook beschouwd worden als een *introdunctie tot toneel* want er zijn opdrachten bij die zich er goed toe lenen om opgevoerd te worden. Kinderen werken graag aan de juiste interpretatie van een van een woord dat op de opdrachtkaart staat."

Kaarten met Opdrachten zijn er voor alle woordsoorten. Ze staan in houten opdrachtenbakjes in de kleur van de woordsoort waar de opdrachten over gaan. De Proeven staan in dezelfde soort kaartenbakjes. Er zijn dus **Opdrachten** voor elk woordsoort. **Proeven** zijn er alleen voor het *Bijvoeglijk Naamwoord* en het *Werkwoord*.

Bakjes voor kaarten met Opdrachten of Proeven

Er zijn twee soorten opdrachten bij het bijvoeglijk naamwoord: de *gewone opdrachten* en de *proeven*.

De opdrachten zijn gedrukt op opdrachtkaarten die in een kaartenbakje bewaard worden. In het geval van het bijvoeglijk naamwoord een bruin kaartenbakje. Aan de opdrachtkaarten zijn bruine kaartjes bevestigd waarop de bijvoeglijke naamwoorden gedrukt zijn die in een bepaalde opdracht aan de orde komen. Die onderwerpen van een opdracht staan ook dikgedrukt bovenaan de opdrachtkaart.

De opdrachten hierna gaan over de vergrotende trap en de overtreffende trap van bijvoeglijke naamwoorden. Het zijn gewone opdrachten die individueel gedaan kunnen worden, maar ook met twee kinderen. Je mag de opdrachten zo vaak herhalen als je wilt. Daarom zijn ze niet genummerd.

Opdrachten Bijvoeglijk Naamwoord

groot, grootste, klein, kleinste.

neem de kubussen van de roze toren, waar deze woorden bij passen:
groot, grootste, klein, kleinste

licht, lichtste, donker, donkerste.

neem acht kleurspoelen van de kleur die je het mooiste vindt.
leg ze op volgorde, kies daarbij de woorden:
licht, lichtste, donker, donkerste

groot, groter, klein, kleiner

leg de cirkels van de geometrische figuren van groot naar klein.
Leg daarbij de woorden:
groot, groter, klein, kleiner

glad, gladste, ruw, ruwste, zacht, zachtste

neem de stoffen die passen bij de woorden:
glad, gladste, ruw, ruwste, zacht, zachtste

dik, dun, dikker, dunner

neem de bruine trap. leg daarbij de woorden:
dik, dun, dikker, dunner

zwaar, zwaarste, licht, lichtste

zoek in de klas enige voorwerpen, waarbij je de volgende woorden kunt leggen:
zwaar, zwaarste, licht, lichtste

Proeven Bijvoeglijk Naamwoord

Voor het uitvoeren van deze proeven heb je nodig:

Rekje met reageerbuisjes
Pipet
Kannetje met water
Koffiefilterzakjes
Plastic zakjes
Doosje met de kaartjes:
Doorzichtig
Doorschijnend
Ondoorschijnend
Drie glaasjes

hol, bol.

vul twee reageerbuisjes met water; het ene boordevol, het andere niet zo vol. kijk naar de oppervlakte van het water en leg daarbij de woorden: **hol** en **bol**.

Neem een rekje en doe er twee reageerbuisjes in. Het boordevolle buisje kun je afvullen met een pipet. Dat geeft een duidelijk beeld van bol.

doorlaatbaar, ondoorlaatbaar.

Neem:

een koffiefilterzakje,
een plastic zakje.

leg ze in een trechter. probeer of ze water doorlaten. leg er deze woorden bij:
doorlaatbaar, ondoorlaatbaar

doorzichtig, doorschijnend, ondoorschijnend

neem:

een stukje helder glas,
een stukje zwart papier,
een stukje overtrekpapier.

Kijk of ze licht doorlaten. Leg er deze woorden bij:
doorzichtig, doorschijnend, ondoorschijnend

Verwisselingen

Voorbeeld Bijvoeglijk Naamwoord

In het Nederlands staat het bijvoeglijk naamwoord doorgaans voor het zelfstandig naamwoord:

dikke slager
magere man

Soms staat het bijvoeglijk naamwoord achter het zelfstandig naamwoord. Dat is als we het zelfstandig naamwoord extra willen benadrukken. Vaak in combinatie met een lidwoord. Bij Voorbeeld: Karel de Grote; Philips de Schone.

Als het kind gelegd heeft: (Het voorbeeld is uit doos IIIC)

de zwarte potloden, of
de vierzijdige piramide

Dan kan de lerares daarvan maken:

de potloden zwarte
de piramide vierzijdige

“Zo ervaart het kind wat de normale plaats van het bijvoeglijk naamwoord in een zin is. Als er *de potloden zwarte* staat, dan is dat een onduidelijke zin. Ze kan dan zeggen: “Het bijvoeglijk naamwoord komt voor het zelfstandig naamwoord.” Op deze manier heeft ze een lesje in de *theoretische grammatica* gegeven.”

Lesjes met *verwisselingen* kunnen bij alle woordsoorten gegeven worden.

Woordlijsten

Maria Montessori schrijft in *Zelfopvoeding 2*:

“Toen ik met mijn experimenten bij de opdrachten van het bijwoord was aangeland, ontstond er bij de kinderen een ware *activiteitsgolf* door de nieuwe bezigheid. Ze stonden erop dat ze zelf opdrachten mochten bedenken. Ze bedachten een opdracht en lazen hem dan hardop voor aan hun vriendjes. Of ze schreven de opdracht op en lieten die dan uitvoeren door hun vriendjes. Ze wilden allemaal deze opdrachten uitvoeren en deden dat heel precies, tot in de kleinste details. De opdrachten die ze maakten werden gedramatiseerd. Als er een woord niet duidelijk of fout was, dan bleek dit bij het dramatiseren en het kind dat de opdracht gemaakt had keek naar iets dat heel anders was dan hij bedoeld had. Dan kreeg hij door dat hij zijn gedachten verkeerd of niet op de goede manier verwoord had en dan zette hij zich er direct toe om zijn fout te corrigeren. Na wat hem nu duidelijk was leek het wel of hij er met dubbele energie aan werkte. Hij doorzocht zijn woordenschat naar een woord dat duidelijk maakte hoe hij het bedoeld had.

Stel je voor dat hij een opdracht geschreven had over het woord *altijd*:

Loop *altijd* op je tenen door de klas.

De bedoeling was dat het kind dat de opdracht uitvoerde als hij dat deed op zijn tenen zou lopen. Maar het kind dat de opdracht deed bleef daarna steeds maar op zijn tenen lopen. Het probeerde *altijd* zo goed mogelijk uit te voeren. Het kind dat dat opdracht gemaakt had riep: “Wat moet ik doen om hem te laten begrijpen wat ik wel bedoel!” Een klein meisje schreef eens: “Loop om de tafels.” Ze bedoelde dat de kinderen een rij zouden vormen en achter elkaar om *elke* tafel heen zouden lopen. In plaats daarvan zag ze dat alle kinderen in een rij om *alle* tafels heen gingen lopen. Met een rood gezicht en buiten adem bleef ze maar roepen: “Stop, stop dit is niet de bedoeling.” Alsof ze beledigd werd door de manier waarop haar klasgenootjes haar opdracht uitvoerden.”

Het is opmerkelijk dat dit de enige keer in het hele hoofdstuk over Taaldozen in *Zelfopvoeding 2* is waar Maria Montessori schrijft over iets *opschrijven*. Het is een **creatieve schrijfo opdracht**: Precies onder woorden brengen wat je bedoelt. En ook een **leesopdracht**: precies uitvoeren wat er staat.

Het is niet de eerste keer dat Montessori de **Woordlijsten** noemt. Direct nadat ze in *Zelfopvoeding 2* het materiaal van de **Vuldozen en Standaarddozen** beschreven heeft schrijft ze:

“Het zien van zelfstandige naamwoorden met hun bijvoeglijke naamwoorden en werkwoorden met hun bijwoorden samen met de andere woordsoorten die de relaties tussen die woorden beschrijven is iets waar kinderen van acht jaar erg van onder de indruk zijn. Voor hen heb ik de **Woordlijsten** gemaakt en de **Woordenboekjes** met synoniemen voor Zelfstandige Naamwoorden, Werkwoorden en Bijvoeglijke Naamwoorden.

Het werken met de **Woordlijsten** loopt dus parallel aan het werken met de **Vuldozen**, de **Standaarddozen**, de **Opdrachten** en **Proeven**.
Ook hier een beschrijving van de werkwijze met de **Woordlijsten**.

Lijst 1 Achtervoegsels 1

stoel stoeltje	droef droefheid
konijn konijntje	blij blijheid
kind kindje	waar waarheid
huis huisje	held heldin
kruid kruidenier	tijger tijgerin
tuin tuinier	koning koningin
Spanje Spanjaard	mens mensdom
grijs grijsaard	rijk rijkdom
laf lafaard	twee tweeling
molen molenaar	warm warmte
hengel hengelaar	hoog hoogte
Leiden Leidenaar	kalm kalmte
bakker bakkerij	onderwijzer onderwijzeres
drukker drukkerij	dokter dokteres
zaag zaagsel	dank dankbaar
slager slagerij	eet eetbaar

Maria Montessori schrijft: "Ik maak gebruik van gedrukte lijsten die aan de muur gehangen kunnen worden. De kinderen kunnen ernaar kijken. Ze mogen een lijst ook van de muur halen."

Het kind kiest het eerste woord van de lijst. Hij legt dit woord met de letters uit de kleine letterdoos in één kleur. Bij voorbeeld **blauw**.

Hij legt naast het gekozen woord tweede woord nog een keer in dezelfde kleur. Maar zodra het woord afwijkt van het eerste woord dan gaat hij verder met een andere kleur. Bij voorbeeld rood.

Er staat nu: **stoel stoeltje**

Het grondwoord stoel is in beide woorden hetzelfde en heeft een blauwe kleur. Het achtervoegsel is rood.

Andere voorbeelden van deze lijst zijn:

konijn konijntje

droef droefheid

molen molenaar

Vaak bedenkt het kind zelf woorden die niet in de lijst staan en maakt ze op dezelfde In de tweede lijst met achtervoegsels zijn er meerdere achtervoegsels aan het grondwoord toegevoegd:

Lijst 2 Achtervoegsels 2

nat natheid nattig
pop popje popperig
grap grapje grappig
groot grootte grootheid
stout stoutheid stouterd
warm warmte warmpjes
vriend vriendje vriendin vriendschap vriendelijk
blauw blauwachtig blauwig blauwsel
prins prinses prinsdom
Amsterdam Amsterdamer Amsterdame Amsterdams
dans danser danseres dansje
lief liefde lieverd lieveling
hand handig handje
hart hartje hartelijk hartig
hout houtje houtachtig houten
fluweel fluwelen fluwelig
zon zonnig zonnetje
droef droevig droefheid
kruim kruimel kruimpje
wild wildheid wildernis

Lijst 3 Voorvoegsels

geluk ongeluk
aardig onaardig
klank wanklank
schreeuw geschreeuw
lach gelach
vervelend aartsvervelend
lui aartslui
halen behalen verhalen herhalen onthalen
nemen ontnemen vernemen
zoeken bezoeken verzoeken
laden ontladen
dekken bedekken ontdekken
spreken bespreken
kennen bekennen verkennen herkennen ontkennen
gaan begaan vergaan
staan ontstaan verstaan bestaan
binden verbinden ontbinden
bieden verbieden ontbieden gebieden
praten bepraten verpraten

In de tweede lijst met achtervoegsels zijn er meerdere achtervoegsels aan het grondwoord toegevoegd

nat natheid nattig
pop popje popperig

De oefening voor het kind met Lijst 3 Voorvoegsels gaat zo:

Het kind kiest het eerste woord van de lijst op zijn tafel. Het legt dit woord met de letters uit de kleine letterdoos in één kleur op zijn tafel. Bij voorbeeld de kleur **blauw**.

Hij legt naast het gekozen woord het tweede woord nog eens in dezelfde kleur. Tenslotte verandert hij in dit woord het deel van het woord dat afwijkt van het eerste woord in een andere kleur. Bij voorbeeld rood.

Eerst staat er **geluk** **ongeluk**
 aardig **onaardig**
 klank **wanklank**

Tenslotte staat er **geluk** **ongeluk**
 aardig **onaardig**
 klank **wanklank**

Het grondwoord heeft in beide woorden dezelfde kleur en is zwart. Het voorvoegsel is rood.

Lijst 4. Samenstellingen

melkkan	dakgoot
brodtrommel	fietspad
sneeuwvlok	kleurpotlood
hagelbui	bergtop
feestdag	spoorweg
ontbijtkoek	aardbol
kaaskorst	voetbal
hondentoonstelling	tuindeur
kampeerterrein	zomerjurk
schooldag	tafelblad
badpak	waterleiding
zwembad	fietsbel
tramhalte	zoldertrap
honderdduizend	roggebrood
waterlaarzen	handschoen
computertafel	telefoonklapper
ontbijtbordje	koffiemok
bureaustoel	badmintonshuttle

De oefening voor het kind gaat zo:

De lijst hangt aan de muur. Het kind kiest een woord van de lijst.

Het legt dit woord met de letters uit de kleine letterdoos in één kleur op zijn tafel. Bij voorbeeld in het zwart.

Hij probeert nu het gekozen woord in twee kleuren neer te leggen zodat duidelijk wordt uit welke twee woorden het woord is samengesteld

Er staat eerst	melkkan
En tenslotte	melk kan
Er staat eerst	telefoonklapper
En tenslotte	telefoon klapper
of	telefoon klapper

Lijst 5. Woordfamilies

Lijst 5 Woordfamilies

Lief	liefje; liefelijk; liefdeloos; geliefd; lieverd; liefde; liefkozen; liefste
Zang	gezang; zangstem; zanger; zangerig; zangkoor; koorzang; zanglijster; vogelzang
Koop	verkoop; omkopen; koopkracht; koopman; koopje; inkopen; goedkoop; koopsom verkooplokaal
Wild	wildheid; verwilderd; wildernis; wildvreemd; wildeman; roodwild
Kleur	verkleuren; kleurloos; kleurrijk; kleurig; kleurkrijt; kleurtje
Plant	verplanten; planten; plantaardig; plantje; planter; beplanten
Dank	dankbaar; bedanken; afdanken; bedankje; dankbetoon
Hoog	hoogte; verhogen; hoogteid; hoogrood; ophogen; hoogveen; hoogland; hoogtepunt
Hand	bijdehand; handig; hardhandig; handdoek; onhandig; handje
Steen	versteend; stenig; vuursteen; steenhard; steentje; gesteente; steenkool
Lach	gelach; lacherig; lachbui; belachelijk; uitlachen
Golf	golfslag; golvend; gegolfd; watergolf; golfje; golfbreker

De woorden op deze lijst zijn gegroepeerd in families. Hij is bedoeld voor kinderen die al goed zinsdelen kunnen herkennen. Ze hebben gewerkt met **De taaldozen tot en met het bijwoord**. Alle woorden zijn afgeleid van andere eenvoudige woorden. Dat zijn de grondwoorden waarvan de andere woorden door voorvoegsel of achtervoegsels te plaatsen zijn afgeleid. Als het kind zo'n grondwoord tegenkomt zal hij ontdekken dat die woorden een **Zelfstandig Naamwoord**, een **Bijvoeglijk Naamwoord** of een **Werkwoord** zijn. De woorden die hiervan zijn afgeleid zijn dus **Zelfstandige Naamwoorden**, **Bijvoeglijke Naamwoorden**, **Werkwoorden** of **Bijwoorden**.

Op de lijst staan verschillende woordfamilies.

Het kind legt het eerste woord Lief bij voorbeeld in rood.

Dan legt het daar het eerste woord – liefje – in bij voorbeeld zwart achter.

Vervolgens verandert het kind het grondwoord in de samenstelling in rood.

Eerst ligt er dus	lief	liefje	en tenslotte	liefje
		liefelijk	en tenslotte	liefelijk
		liefdeloos	en tenslotte	liefdeloos

Het kind ontdekt dat het grondwoord (bijna) altijd het kortste deel van het woord is.

Bronnen:

Maria Montessori

De Methode, De Ontdekking van het Kind

Montessori-Pierson Publishing Company

Amsterdam, 2016

Maria Montessori

Van kind tot mens

Montessori-Pierson Publishing Company

In voorbereiding

Maria Montessori

Zelfopvoeding Deel 2

Montessori-Pierson Publishing Company

In voorbereiding

Jacqueline Hendriksen en Mirjam Stefels

Montessori Taalmateriaal

Nederlandse Montessori Vereniging – Werkgroep Montessori Opleiders – Nienhuis Montessori

Nienhuis Montessori

Zelhem, 2010.